

POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

V Liberci, 25. listopadu 2021

Disertační práce mgr. Kateřiny Horské se věnuje tématu, které je v zahraniční poměrně hojně a systematicky studováno, ale v českém prostředí je až drobné výjimky (viz např. „polemika“ mezi R. Brázdou a D. Lužným v časopise Religio) téměř nezpracované. Tato „diskrepance“ je o to zřetelnější, neboť fenomén současné alternativní (nové) religiozity je jinak v českém prostředí poměrně dobře zpracovaný. Již jen z tohoto důvodu je možné práci Neobvyklé spirituální zážitky v kontextu o kultury považovat za významný příspěvek ke studiu současné české náboženské a spirituální scény. To ale není jediný důvod, proč i přes některé výhrady, komentáře a připomínky, které budu v následujícím textu uvádět, pokládám posuzovanou práci za velmi přínosnou. Tím dalším a podstatnějším je skutečnost, že práce přináší celou řadu zajímavých a podnětných informací. Ale popořadě.

Z formálního hlediska je práce zpracována velmi pečlivě. Její struktura, a i v úvodu vytyčené cíle jsou jasné, srozumitelné a logické. Rovněž jazyková úroveň práce je kvalitní. Vytknout lze snad jen občasné překlepy (či spíše „důsledky“ automatických oprav), např. placeno místo placebo, religionistika místo religionistka. Oceňuji rovněž jasný, konzistentní a dostatečně reprezentativní závěr celé práce. K formální stránce práce tak mám v zásadě jen jednu podstatnější výhradu, přesněji řečeno „návrh“ – pro větší přehlednost bych autorce doporučoval, aby především v empirické části práce jednotlivé oddíly propojovala do větších celků a ty opatřila dílčími závěry, shrnutými. To je ale opravdu spíše jen „estetická“ připomínka.

Masaryk University, Faculty of Arts, Department for the Study of Religions

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Czech Republic

T: +420 549 49 7954, E: religionistika@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>

Mnohem zásadnější poznámky mám k obsahové stránce práce. Za možná poněkud problematičtější z hlediska „závažnosti“ připomínek považuji první, teoreticko-metodologickou část, které autorka věnuje téměř polovinu posuzované práce. Než se k nim ale dostanu, tak bych rád vyzdvihl několik skutečností. Za prvé je dobře, že autorka věnovala poměrně velkou pozornost diskusím na téma relevantnosti a problematičnosti některých metodologických postojů (ať jde již o „tradiční konfrontaci“ mezi etickými a emickými přístupy v sociálních vědách, a především pak v antropologii a s nimi spojeným problémem vztahu mezi postoji (a jejich výhodami a omezeními) tzv. insiderů a outsiderů. Za druhé bych rád pozitivně odhodnotil široký záběr autorčiných znalostí ohledně teoretického kontextu studovaného tématu, o kterém svědčí i suma nastudované literatury, která až na některé autory a tituly představuje dostatečně reprezentativní a recentní přehled. A konečně za velmi přínosnou považuji i autorčinu schopnost jisté kritické reflexe a odstupu.

— Na druhou stranu mám právě k této části práce, jak jsem již výše předeslal, asi nejvíce připomínek. Začnu těmi nejobecnějšími. Celkově působí tato část spíše jen jako souhrn probíhající debaty, které ale chybí hlubší analýza a v některých momentech, bohužel, i jednoznačnější autorčin postoj. Možná i proto působí některé pasáže hodně „učebnicově“ a někdy snad i poněkud povrchně. S ohledem na charakter, téma a způsob, kterým autorka pracovala bych například uvítal podstatně detailnější rozbor konceptu ANT, na který, především v souvislosti B. Latourem a s texty doc. Konopáskova a diskusí na téma tzv. ontologického obratu často naráží. Podobný dojem jsem ale měl i při čtení pasáže týkající se klíčové figury neo-šamanistického hnutí, amerického antropologa C. Castanedy. V této souvislosti mě ale také zarazilo, že autorka více nepracuje a v závěrečné bibliografii nezmiňuje jeho klíčový a pro celý zkoumaný fenomén zásadní text *Učení Dona Juana*.

Další moje poznámka/výhrada se týká ne vždy úplně jasných postojů, které autorka k některým tématům zaujímá. Např. v jedné části textu píše o tom, že by bylo

vhodné hledat nějaký „soulad“ mezi emickým a etickým přístupem (čtenář dokonce z některých pasáží může nabýt dojmu, že by to mohl být jistý ideál, o který by se autorka ráda sama opřela), aby o několik stránek dále s odkazem na práce kanadského religionisty a filosofa vědy D. Wiebeho konstatovala, že ale takový „soulad“ je vlastně jen metodologická fikce. Podobně matoucí je i jisté přeskokování z jednoho metodologického postoje na druhý, aniž by ovšem bylo jasné, co má být jeho cílem. Místy jsem měl totiž z textu dojem, že se jeho autorka rozhodla nějak se vypořádat se všemi existujícími přístupy (i když k tomu rozhodně není žádný důvod), a tak se čtenář dozví nejen o pro další text, včetně jeho empirické části, důležité diskusi o udržitelnosti a metodologické relevantnosti již zmíněného ontologického obratu a s ním spojeného Latourova ontologického pluralismu, ale také narazí na střípky informací související psychologicko-kognitivistickými perspektivami, které ovšem nejsou nějak dále využívány (ať již v jakémkoli smyslu).

Jisté rozpaky budí ale i některé části věnované teoretické reflexi zkoumaného fenoménu, tedy neo-šamanismu a jeho kontextuálnímu a ideovému zakotvení ve fenoménu současné spirituality. Pomínu-li fakt, že autorka opomíjí některé, dle mne důležité české psané texty, které s ohledem na fakt, že se právě na české prostředí zaměřuje (viz např. výše zmíněná polemika D. Lužného /text: Neo-šamanismus a postmoderní techniky extáze, *Religio 1995/2/* a R. Brázdy /text: Hic Rave, hic salta: k postmoderním technikám extáze, *Religio 1996/1/*), pak nelze nezmínit, že jsou autorka přehlídí některé pro téma klíčové koncepce a autory. Zde bych zmínil především britského sociologa P. Heelase a jeho koncept spirituality, kterou chápe jako výraz soudobé individualizované a privatizované formy moderní religiozity a staví ho do protikladu k tradičním a institucionalizovaným formám, jím označovaných konvenčním pojmem náboženství. P. Heelas je ale také významným teoretikem fenoménu New Age, přičemž jeho interpretace toho fenoménu patří k nejčastěji komentovaným a s ohledem na to, že jednou z nich je i pojetí New Age jako moderní podoby lidové religiozity, jsou podle mne pro základní intenci práce i zcela zásadní. Druhým autorem, kterého bych v této souvislosti zmínil, je kanadský sociolog

Masaryk University, Faculty of Arts, Department for the Study of Religions

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Czech Republic

T: +420 549 49 7954, E: religionistika@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>

Ch. Tylor, jehož koncept tzv. subjektivního obratu v soudobé religionistice považují rovněž s ohledem na téma práce za klíčový.

V neposlední řadě bych měl výhradu i k poněkud „nerexivnímu“ pojetí Hane-graafova konceptu západního esoterismu a některým drobným faktickým nepřesnostem (např. autorem pojmu metafyzická náboženství v souvislosti s americkými náboženstvími není C. Albanese ale Jon Butler).

Druhou část práce tvoří popis a shrnutí empirického výzkumu, který autorka dlouhodobě a podle všeho i velmi systematicky provádí. Tato část je jednoznačně nejoriginálnější a nejpřínosnější přínosem celé práce. Autorka ji velmi vhodně strukturuje, citlivě a dle mého mínění i kreativně (a to v dobrém smyslu slova) pracuje se získanými daty. I z hlediska kompaktnosti a hutnosti informací jde jednoznačně o značně přínosný text. Jediné, co mi zde ale chybí jsou některé důležité informace týkající se sběru dat a metodologie a zakotvení celého výzkumu. Autorka sice píše, že daný fenomén zkoumá od roku 2013 a že se účastnila cca 20 seminářů, nikde se nedočteme, kolik rozhovorů udělala (jakkoli chápu, že jádrem její práce bylo zúčastněné pozorování), jaká byla základní sociodemografická skladba jejích respondentů (např. počet mužů/žen, věk a další charakteristiky). Stejně není úplně jasné, v jakém časovém rámci sbírala data (něco se dá odvodit z datace terénních deníků).

I přes výše uvedené výhrady a připomínky, ale považuji práci mgr. Kateřiny Horské za kvalitní a přínosnou, stejně jako považuji tuto práci za splňující všechny náležitosti kladené na disertační práci, a proto doporučuji tuto práci přijmout k obhajobě.

Doc. PhDr. David Václavík, PhD.

Masaryk University, Faculty of Arts, Department for the Study of Religions

Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno, Czech Republic

T: +420 549 49 7954, E: religionistika@phil.muni.cz, <http://religionistika.phil.muni.cz/>